

## **A koraújkorai modern államok (különös tekintettel a Francia Királyságra) etatista-merkantilista gazdaságpolitikája**

A XVI-XVIII. század közötti időszakban a dinasztikus államok centralizációs politikájukban kiemelt jelentőséget tulajdonítottak a kincstári bevételek növelésének, ami nemcsak a központi adórendszer (jövedelemadók és forgalmazási és fogyasztási adók) kialakítását és a pénzügyigazgatási testületek kiépítését foglalta magában.

A koronák a gazdaság minden szektorára kiterjedő (beleértve a kapcsolódó infrastruktúrát is) gazdaságpolitika révén, a termelés folyamatába, a piaci viszonyokba történő központi szabályozással (ami a koronák, a pénzügyminiszterek, parlamentek törvényeiben, rendeleteiben öltött testet) kívánták növelni a „nemzet” gazdaságát, az állam bevételeit.

A királyságok gazdaságának (iparának, kereskedelmi forgalmának) védelme a külső versenytársakkal szemben az állami szabályozás fontos célkitűzése volt. Erre a gazdaságpolitikára használják a közgazdászok és a történészek az etatista (a francia d'État = állam kifejezés), protekcionista gazdasági koncepció elnevezést.

Azonban a kora újkorban alkalmazott gazdasági koncepciók nem koherens gazdasági elméletek, a pénzügyminiszterek és uralkodók gyakran a háborúk finanszírozása érdekében és az államcsődök elkerülésére tettek gyakorlati, az adott problémákat gyorsan megoldó gazdasági és pénzügyi intézkedéseket.

Az etatista gazdaságpolitikának több változata alakult ki a kora újkorai Európában:

1. **Merkantilizmus**, ami a kereskedelmi forgalomból származó bevételek növelését, a királyság nemesfém tartalékainak emelését, az **aktív külkereskedelmi mérlegre** törekvést tartja a vagyontévesztés fő forrásának. Az exportképes iparágak állami támogatását, kivitelük ösztönzését alacsony vámtételekkel, az ipari nyersanyagok hazai feldolgozását, exportjának korlátozását magas vámtételekkel (**védővámok**) kiemelten fontosnak tekintik. A közvetítő kereskedelmet lebonyolító, külföldi kereskedőknek (ez a XVII. században főleg a **holland** kereskedőket érintette) **vámtörvényekkel**, továbbá **hajózási törvényekkel** próbálják az üzleti hasznát csökkenteni.

Az államok tőkeerős kereskedelmi társaságok alapításával, flottafejlesztéssel, a gyarmatosítás ösztönzésével (ami olcsó nyersanyagot és értékesítési piacot is biztosít) szintén a külkereskedelmi fogalmat, a hazai kereskedőréteget, az exportképes ipart támogatják. Mindez

hozzájárul a közvetett adók (az áruforgalomra és fogyasztásra kivetett adók és vámok) emelkedéséhez. A pénzügyi politikában a rögzített monetáris politikát támogatják, nem helyeslik a devalvációs politikát, az inflációt gerjesztő pénzrontást.

Szeretném hangsúlyozni, hogy a kereskedelem és az ipar mellett az agrárszektor termelékenységének növelését is fontosnak tartják, amit törvények, rendeletek is alátámasztanak. Fontosnak tartják az infrastruktúra fejlesztését is. Ezzel a gazdasági koncepcióval Angliában már VII. Henrik uralkodásától kezdve találkozunk (1485-1509), ahol a flottafejlesztéssel összekapcsolódó hajózási törvények kibocsátása az egész kora újkorban jellemző volt. Az 1650-ben, 1651-ben és 1663-ban kibocsátott hajózási törvények nem csupán Anglia kontinentális kereskedelmében, hanem gyarmatain is a közvetítő kereskedelmet lebonyolító hollandokat kívánták kiszorítani, ami a két ország között tengeri-gyarmati háborúhoz vezetett. Viszont a XVIII. században Nagy-Britannia együtt alkalmazta a protekcionista és a szabad piac elvét valló, ún. liberális piacgazdaság gyakorlatát. 1689-ben az angol parlament Hollandia helytartóját, III. Vilmost (I. Károly unokáját) és feleségét, Máriát (II. Jakab protestáns hitű lányát, ő szintén I. Károly unokája) társuralkodóvá nyilvánította és elfogadta a Jogok Törvényét = Bill of Rights-ot, ami parlamentáris-alkotmányos monarchiává emelte a királyságot.

A parlament, mint törvényhozó testület, az uralkodó szentesítésével eltörölte az árak és a bérek állami szabályozását, a kereskedelmi társaságok monopoljogait megszüntették, tehát a gyarmatokkal folytatott kereskedelemben a szabadkereskedelem elvét érvényesítették (ezt először 1712-ben az Afrikával lebonyolított áruforgalomban vezették be). A parlament szavazta meg a minden alattvalóra érvényes jövedeleमारányos földadót és a fogyasztási adókat, de protekcionista elvet érvényesítettek a hazai posztóipar védelmében, ugyanis csak a kész posztószövet exportja esetén alkalmazták a vámmentességet és az Indiából behozott pamuttextíliákat Angliában nem lehetett eladni, csak reexportálni lehetett a kontinens országaiba. A gyarmatokra szintén protekcionista rendelkezéseket alkalmaztak (ez vonatkozott a 13 angol észak-amerikai gyarmatra, 1763 után Indiára, és az Antillákon lévő szigetekre).

- a) A gyarmatok csak az anyaországgal kereskedhettek, a gyarmatokra exportált árukra magas vámtételeket, a gyarmatokról anyaországba hozott árukra alacsony vámot róttak ki, így például a gyapotra is, mint az angol pamutipar alapanyagára.
- b) Anglia bonyolította le a gyarmatokról érkező áruk reexportját is.

- c) Az anyaország tiltotta, hogy gyarmatain olyan iparágak alakuljanak ki, melyek a hazai ipar versenyhelyzetét ronthatnák (pl. a vasipar, hajógyártás, posztóipar ezek közé tartoztak).

### **A Francia Királyság etatista gazdaságpolitikája a kora újkorban**

Franciaországban már I. Ferenc (1515-1547) uralkodása alatt találkozunk a korona protekcionista-merkantilista gazdasági intézkedéseivel, azonban átfogó pénzügyi-adóztatási és a gazdaság minden szektorára kiterjedő gazdaságpolitikát IV. Henrik (1589-1610) pénzügyi főellenőre, Sully hercege dolgozott ki. 1596-ban nevezte ki az uralkodó a 3 fős pénzügyi főintendantúra élére. 1611-ben a kiskorú XIII. Lajos alatt régensként kormányzó Medici Mária anyakirálynő váltotta le. 1661-ben XIV. Lajos új testületet állított fel, a Pénzügyi Tanácsot, aminek vezetője Colbert lett. J.B. Colbert 1665-től 1683-ban bekövetkező haláláig a pénzügyi államminiszter pozícióját töltötte be. Rendkívül széles jogkörrel rendelkezett a taláros nemességhez tartozó Colbert, hiszen tengerészeti és kereskedelmi államtitkár is volt, így a Kereskedelmi Tanácsot is ő irányította, ő volt az intendánsok főfelügyelője. Az adókerületek élére kinevezett királyi biztosok rendszeres jelentéseket küldtek Colbertnek, aki utasításokkal látta el őket. Az intendánsok széles jogkörrel felruházott koronatisztviselők voltak (az állást csak kinevezéssel lehetett betölteni, megvásárolni nem lehetett!)

- felügyelték az egyenes, jövedelemadók behajtását, tehát a főadószedőket és a főkincstárnokokokat ellenőrizték,
- a vidéki parlamentek (12 ilyen bíróság volt Franciaországban) és a rendi testületek tevékenységének felügyeletét is ellátták,
- a közrend, közbiztonság garantálása,
- és a közellátás biztosítása is feladatuk volt.

Colbert merkantilista gazdaságpolitikájára a „Colbertizmus” kifejezést szokták használni. A XVIII. századi Franciaországban a francia felvilágosodás szellemi mozgalmához kötődik a francia tudósok által kidolgozott Fiziokratizmus gazdaságpolitikája. Az ősi normandiai főnemesi családból származó Turgot, bár elsőséget szánt a mezőgazdaság termelékenységét növelő gazdasági és adóreformoknak, fontosnak tartotta az ipar és a kereskedelem fejlesztését is. XVI. Lajos első pénzügyi államminiszterének gazdaságpolitikáját a „XV. és XVI. Lajos uralkodása” című, honlapon található anyagban elemeztem!

I. Ferenc uralkodása alatt már kb. 16 millió főre tehetjük a Francia Királyság népességét, Párizs legalább 200 ezer fős nagyváros volt, de Rouen (a gabona, posztó kivitelének kikötője), Bordeaux (a borexport kikötője) és Lyon (ahol évente 4 alkalommal kontinentális vásárokat tartottak és a hitelélet központja volt) is 60-80 ezer fős népességgel rendelkezett.

A külkereskedelem fellendüléséhez, a kikötői vámokból származó bevételek növekedéséhez jelentősen hozzájárult az, hogy a korona támogatta a luxusiparágak fejlesztését (selyemipar, bársonyipar, kesztyűk, kalapok, szalagok előállítására és exportjára). Míg ezek exportjára alacsony vámtételt szabtak ki, a selyemre, fűszerekre, luxus textilipari termékek behozatalára magas, minimum 5%-os vámot vetettek ki.

I. Ferenc hadmérnököket bízott meg Le Havre kikötőjének megépítésével, ami Franciaország Atlanti part menti kereskedelmét bonyolította le, majd XVII-XVIII. században a transzatlanti kereskedelmet is. Franciaország gazdaságában és demográfiájában is a XVI. század II. felében negatív fordulat következett be, ebben a II. Henrik által 1557-ben bejelentett államcsőd mellett az 1562-1598 között zajló vallásháború és a természetföldrajzi tényezők egyaránt szerepet játszottak:

- A csapadékos, hűvös nyarak, rettenetesen hideg telek miatt gabonahiány alakult ki, 10 évszázados éhhalál év volt, amikor sokan éhen haltak. A gabonaárak a XVI. század II. felében 10-szeresére emelkedtek.
- A belháborúban mintegy 1 millió alattvaló vesztette életét, a kisparaszti birtokok száma csökkent, a kisparasztok a cenzusos föld utáni járadékokat nem tudták fizetni. A faluközösségeknek magas volt az adóhátraléka. Számos paraszt a telkére vonatkozó örökítési jogát is elveszítette, hiszen az örökítési illetéket (= holtkézi jog alapján kivetett illeték) nem tudta kifizetni. Ez nagyon kedvezőtlen volt az állam számára is, hiszen a parasztság fizette a legfontosabb egyenes adót, a rovásadót (=taille royal).
- A posztó- és vászonipar termelékenysége mintegy felére zuhant.
- 1596-ban a korona adósságállománya kb. 200 millió livre volt (évi bevétel átlagosan 20 millió livre) és a Valois-dinasztia uralkodói a vallásháború alatt jelentős koronabirtokokat zálogosítottak el.
- Az infrastruktúrát súlyos veszteségek érték a vallásháború alatt, pl. sok hidat leromboltak.

## **IV. Henrik pénzügyi főellenőrének, egyben hadmérnökének pénzügyi- és gazdaságpolitikája (1596-1611) Sully hercege**

### **1. Pénzügyi főindentantúra felállítása (3 fő)**

- Költségvetés készítése, éves mérlegkészítés, az állami adók leosztása adóközvetekre.
- Az adószedők és kincstárnokok fokozott ellenőrzése, szigorú intézkedések a pénzügyi visszaélések csökkentése érdekében. Sully hercege minden egyes adókerületbe (ekkor 17 db volt) királyi biztosokat nevezett ki, akiknek két fontos feladatot kellett megoldaniuk:
  - a) visszamenőlegesen (1560-ig) felülvizsgálták az adólajstromokat, a visszaéléseket elkövető adószedőket és kincstárnokokot súlyos pénzbírságokra ítélték,
  - b) felmérték a faluközösségekben a parasztok adóhátralékait. Ennek egy részét IV. Henrik semmisnek nyilvánította, a fennmaradó összegek törlesztését átütemezték.

### **2. Adóztatási politikája**

- A rovásadó összegét fokozatosan csökkentette, egészében 1/3-dal.
- A közvetett adóból, vámokból behajtott jövedelmeket és az 1604-es hivatalok örökíthetőségéből származó illetékeket (éves és örökítési illetékek) megnövelte. A korona bevételei ebből a tételből mintegy duplájára emelkedtek. Míg 1596-ban kb. 20 millió livre volt az állami bevétel, 1611-ben már 33 millió livre. Sully hercege tartalékokat is képezett (10 millió livre összeget ingatlanba fektetett és 5 millió livre nemesfém formájában a Bastille-ba volt elzárva, amihez az uralkodó Franciaország legjelentősebb bíróságának, a Párizsi Parlamentnek a jóváhagyásával nyúlhatott hozzá).

### **3. Hitelek, adósságállomány rendezése**

- Sully hercege önkényesen csökkentette a kamatokat és a kamathátralékokat semmisnek nyilvánította.

- 1607-ben minden hitelezővel megállapodást írt alá a korona (Lyon, Bordeaux bankárai, Párizs önkormányzata) a visszafizetés ütemezéséről, amit teljesített is a korona.
- Sikert a normandiai koronabirtokok jelentős részét visszavásárolni.

#### **4. Iparfejlesztés**

Állami alapítású (az állam a tőketulajdonos) és királyi manufaktúrák (magánszemélyek a főrésztvényesek, az állam is befektető) létesítése a vasipar, fegyveripar, selyem-, posztó-, vászonipar területén. Alacsony kiviteli vámokkal ösztönözték az exportot.

#### **5. Infrastruktúra fejlesztése**

- 1605-ben a tartományokba királyi biztosokat küldött Sully hercege, akik a kormányzók támogatásával felmérték a háborús károkat és elkészítették a helyreállításra vonatkozó költségvetési tervezeteket.
  - Ezután Sully hercege hadmérnökökkel az utak, hidak, csatornák terveit elkészíttette.
  - A kivitelezés során megkezdődött a Párizs központú, sugaras szerkezetű, a Loire-től északra fekvő tartományokat érintő, kövezett utak építése (a faluközösségek parasztjaira útépítési robotot róttak ki!). Ezek Párizst fontos városokkal, pl. Reims, Rouen kötötték össze.
- Hidakat építettek (Orleans, Tours, Bordeaux, Nantes, Rouen), a Szajna-Loire-t és a Loire-Saône folyókat összekötő csatornákat építettek.
- A Levante-kereskedelem áruforgalmának növelése érdekében Marseille-ben arzenált létesített, ahol elsősorban gályákat, galeazzákat építettek. Az arzenál létesítéséhez a Lomelleni genovai bankárcsaláddal pénzügyi megállapodást kötött, a Máltai lovagrend pedig számos evezős hajó felépítését vállalta fel.

## **Franciaország gazdasága és a korona gazdaságpolitikája (1610-1715)**

Ezekkel a gazdaságpolitikai elvekkel és gyakorlattal XIII. Lajos uralkodása alatt (1610-1643) államminisztere, Richelieu esetében is találkozunk (1624-1642). Azonban ebben az időszakban nem a Francia királyság gazdasági növekedését figyelhetjük meg, hanem a nemzeti jövedelem visszaesését, lakóinak elszegényedését és a korona adósságállományának csillagászati mértékű növekedését.

Ebben a következő tényezők játszottak szerepet:

Az európai gazdaságra az 1630-as, 1650-es évektől (országoként eltérő időpontban) egészen az 1710-es évekig a recesszió jellemző, mind a gazdaság teljesítőképességében, mind a népességben visszaesés következett be.

- Már 1628-1631 között egymást követő, rossz termésű évek voltak, amik éhínségekkel jártak. XIV. Lajos uralkodása alatt 1661-62-ben, 1693-94-ben, 1709-10-ben voltak ínséges évek. Ezek az ínségek és a járványok (1642-1652 között tífusz, himlő, malária, pestis), és az 1711-12-es himlőjárvány, amiben az uralkodócsaládból 5 személy vesztette életét, mintegy 1,5 millió fővel csökkentették Franciaország népességét, figyelembe véve a születések számát is.
- A korona háborús politikájának negatív következményei voltak:
  - a) A Francia Királyság 1635-ben lépett be a Harmincéves Háborúba (ami 1618-ban kezdődött), hadat üzent a Spanyol Habsburgoknak. Erre válaszként Spanyolország kereskedelmi embargót rendelt el Franciaország ellen:
    - ✓ Sevillából nem érkezett Bordeauxba az újvilági ezüst, holott Franciaországban eredendően nemesfémhiány volt.
    - ✓ A francia posztóipar nem jutott hozzá a kasztíliai gyapjúhoz, ami nyersanyaghiányt eredményezett.
    - ✓ A francia luxus textilipari termékek elestek a spanyol piaci értékesítésétől is.
  - b) 1640-re Richelieu államminiszter 250 ezer fős hadsereget állított fel, ennek pénzügyi finanszírozása céljából 1648-ig háromszorosára emelték a rovásadót, kiterjesztették az ún. „szabad városokra” is (amelyek eddig mentességet élveztek) és állandóan emelték a fogyasztási adókat, így a sóadót is.

1648-ig nem volt olyan év, hogy a királyság valamelyik tartományában és/vagy városában ne lettek volna felkelések. 1648-ban miután Mazarin államminiszter (1642-1661) csak az osztrák Habsburgokkal írta alá Münsterben a békeszerződést, a spanyol Habsburgokkal továbbra is harcolt, újabb adóemelést terjesztett be a forgalmazási és fogyasztási adókra vonatkozóan. Ennek súlyos következménye lett.

A kora újkori Franciaország legnagyobb monarchia ellenes felkelése robbant ki 1648-ban, amiben a parlamentek taláros nemessége és a kard nemessége is részt vett. A korona a felkelők érdekellentéteit kihasználva 1653-ra megfékezte a felkeléseket, de a társadalomra nehezedő pénzügyi terhek nem csökkentek. Az 1653-ban pénzügyi főellenőrré kinevezett Nicolas Fouquet megemelte a közvetett adókat, újabb hivatalokat árusított ki és hatalmas államkölcsonöket vett fel (ő maga 12 millió livre-t adott kölcsön az államnak, ami sikkasztásaira is fényt vet), hogy finanszírozni tudja az 1659-ig tartó háborút. Mazarin szövetséget kötött a polgári köztársaság Angliájával és Oliver Cromwell Lord protector angol flottájának támogatásával Turenne marsall Spanyol-Németalföldön, Flandriában vereséget mért 1658-ban a spanyolokra. Mivel az angol flotta elfogta a Sevillebe tartó ezüstrudakkal megrakott hajókat, IV. Fülöp 1657-ben államcsődöt jelentett be és tárgyalóasztal mellé kényszerült.

Franciaország is a pénzügyi összeomlás szélén járt, Fouquet már a békeszerződés évében, 1659-ben csökkentette a rovásadót, mert újabb felkelés kirobbanásától tartott a korona.

1661-62-ben súlyos éhínség volt Franciaországban, amiben az egyházközösségek plébánosainak regisztrációja alapján mintegy 1,6 millió ember halt meg. Az államadósság 451 millió livre volt (ezen kívül 21 millió livre kamathátralék), míg 1661-ben a korona bevétele csupán 31 millió livre volt.

Mazarin halála után (1661. március 9.) XIV. Lajos tartva Fouquet hatalmas befolyásától, attól, hogy az államminiszteri pozíciót akarja megszerezni, a sikkasztásai és nagyvilági életmódja miatt támadható pénzügyi főellenőrt lemondatta és életfogytiglani börtönbüntetésre ítélte.

Az 1661-ben felállított Pénzügyi Tanács élére J. B. Colbertet nevezte ki, aki Le Tellier hadügyi államtitkár szolgálatában állt 1643-tól.

Az 1665-től a pénzügyi államminiszter (=contrôleur général) pozícióját betöltő Colbert gazdaságpolitikája:



1. Az államcsőd elkerülése és saját pénzügyi klientúrájának kiépítése céljából két fontos intézkedést tett:

- A fennálló adósságok 1/3-át semmisnek nyilvánította, a kamatlábat önkényesen 20%-ról 10%-ra csökkentette.
- A Párizsi Parlamentben kérésére felállították a pénzügyi visszaéléseket felülvizsgáló kamarát, ami 1661-65 között a Fouquet klientúrájához tartozó adószedők, kincstárnokok visszaéléseit vizsgálta felül 1635-ig visszamenően. Mintegy 500 főt ítéltek pénzbírságra, aminek összege 156 millió 360 ezer livre volt.

2. Adóztatási politika

- Az 1660-as évek közepére a rovásadó összegét 50 millióról 32 millióra csökkentette, de a főadószedők és főkincstárnokok illetékét alaposan lecsökkentette, (25%-ról 3,75%-ra), így a csökkentett rovásadóból nagyobb bevételek jutottak az állam kezébe (míg az 50 millióból csak 16 millió livre, a 32 millióból 24 millió).
- 1661-ben minden adóköri körzetbe királyi biztosokat küldött, akik összeírták a parasztok és községek adóhátralékait és ütemezték ezek törlesztését. 1664. október 5-én kiadott rendeletében (amit 1679-ig 5 alkalommal erősített meg), megtiltotta, hogy a földesurak és az adószedők az adóhátralékok ellenében lefoglalják a parasztok igásállatait és mezőgazdasági szerszámaikat. Szabályozta a földesúrnak azt a urasági jogát, ami a közös használatú faluközösségi legelőkre vonatkozott (=harmadolási jog). A földesúr csak akkor sajátíthatta ki a közös legelők 1/3-át, ha a falu lakóinak 2/3-a beleegyezett ebbe.
- A külkereskedelmi forgalom növekedése miatt a közvetett adókat emelte, amit a 37 főadószedőből álló társaság szedett be, saját adószedő apparátusával. Mivel az adóbérleteket pénzen árusították ki, az adóbérletekből is jelentős bevétel volt a koronának.

A Pénzügyi Tanács éves mérlegkészítése alapján tudjuk azt, hogy 1672-re, amikor kirobbant a Hollandia elleni háború, jelentősen emelkedtek a tiszta állami bevételek (1661-ben 31 millió 845 ezer livre, 1671-ben 75 millió 433 livre).

Az 1672-től folyó háborúk aláásták a költségvetési egyensúlyteremtést, állandósult a költségvetési deficit és újra emelkedett az államadósság. XIV. Lajos halálakor, 1715-ben az államadósság 15 év kincstári bevételével volt egyenértékű.

### 3. Colbert ipar- és kereskedelempolitikája

Colbert iparral kapcsolatos intézkedéseit egy átfogó, az intendánsok által készített jelentés alapozta meg, ami 1664-ben készült el a posztó- és vászonipar, továbbá a luxus textilipari ágazatokban működő céhek és manufaktúrák helyzetéről. Ezeknek az exportképes ágazatoknak a fejlesztését kiemelten fontosnak tekintette. Már 1669-ben kibocsátotta a minőségbiztosításra vonatkozó szabályzatot a posztóiparra vonatkozóan és felügyelőket nevezett ki a manufaktúrákhoz.

Állami alapítású manufaktúrák (40 db) esetében az állam volt a tőketulajdonos, az ún. királyi manufaktúrák esetében csak részvényes. Ebben az esetben a korona a gazdag kereskedőket, a bankárokat és a főnemeseket vagyonuk befektetésére kívánta ösztönözni, mint főrészvényeseket.

XIV. Lajos uralkodása alatt (1664-től) 6 alkalommal jelent meg olyan tartalmú rendelet, ami leszögezte, hogy a nemesség bekapcsolódhat, befektethet a gyarmati-tengeri kereskedelembe, flottaépítésbe, de 1701-től a szárazföldi nagykereskedelemben is, kereskedelmi társaságoknak lehet tagja, foglalkozhat fegyvergyártással is, ám ebben az esetben nem veszíti el nemesi előjogait.

Ezek a manufaktúrák exportra termeltek, továbbá a Versailles-i palotaegyüttes (1668-1682 között épült fel, kb. 200 millió livre-be került) művészeti-dekoratív igényeit elégítették ki. A posztóiparban sok királyi manufaktúra működött, mivel 1667-ben a francia hadseregben kötelezővé tették az egyenruha viselését.

A korona adómentes évek biztosításával, államkölsönökkel, piaci áron aluli nyersanyagárral, alacsony exportvámokkal támogatta a manufaktúrákat. Ösztönözte külföldi mesteremberek letelepedését (flamand, vallon, angol mesterek a posztó- és vászonszövő és kárpítszövő manufaktúrákban; velencei és genovai mesteremberek a tükör – üveg – csipke – brokátszövés iparágaiban), hiszen a letelepülőknek több évre mentességet adott minden állami adó fizetése alól, viszont a többi francia alattvalóval azonos jogokat élveztek.

Azonban, XIV. Lajos hatalmas költségeket felemésztő háborús politikája a sikeres iparpolitika forrásait megszüntette, nem véletlen, hogy a Kereskedelmi Tanácsot (amit Colbert 1664-ben hozott létre) 1676-ban megszüntették. Az sem véletlen, hogy 1701-ben történő újjászervezésekor jelentősen visszaszorították az ipar és a kereskedelem állami túlszabályozását.

4. Vámpolitika, kereskedelmi társaságok alapítása, flottafejlesztés és a gyarmatosítás támogatása

Az országon belüli áruforgalom ösztönzésére szolgált, hogy Colbert megkezdte az urasági jogokhoz tartozó vámszedési jog megszüntetését, 1789-re gyakorlatilag el is tűnt. A Loire-tól északra 1664-ben egységes vámterületet hozott létre, az adóbérletek közötti vámhatárokat eltörölte. Ebből a területi szempontból közel Angliával azonos vámterületből csak a centralizációt elutasító, privilégiumaihoz görcsösen ragaszkodó Bretagne tartománya maradt ki. Azonban, a városok vámszedési joga és a Loire-tól délre fekvő tartományok közötti vámhatárok a francia forradalomig megmaradtak.

A külkereskedelemben protekcionista, azaz védővámokat vezetett be, ami egyben a holland közvetítő kereskedelem visszaszorítására is irányult.

Az 1664-es vámrendelet a kész iparcikkekre alacsony, a mezőgazdasági termékekre és nyersanyagokra magas exportvámot vetett ki, míg az import esetében fordítva.

Az 1667-es holland-ellenes vámrendelet rögzítette azon áruk körét, amit a hollandok nem vihettek ki az országból és nem hozhattak be. Ezt azonban 1678-ban a holland-ellenes háborút lezáró nijmegeni békeszerződésben visszavonta Franciaország. XIV. Lajos uralkodása alatt 1688-1697 között holland-ellenes kereskedelmi embargót vezettek be, válaszként a III. Vilmos által létrehozott francia-ellenes koalícióra és a holland-angol perszónálunióra.

Angol és holland mintára Colbert, mint a Kereskedelmi Tanács vezetője először a Nyugat-Indiai Társaságot (1664), majd a Kelet-Indiai Társaságot (1675) alapította meg. Az 1627-ben Richelieu által megalapított Új-Franciaországi Társaság jogutódként működő Nyugat-Indiai Társaság La Rochelle és Le Havre kikötőjén keresztül bonyolította le az észak-amerikai francia gyarmatokkal és az Antillákkal az áruforgalmat. Nantes kikötője bonyolította a transzatlanti rabszolga-kereskedelmet az 1624-ben alapított Szenegáli Társaság, majd 1684-től a Guineai Társság révén.

Tőkeerejük, üzleti hasznuk messze elmaradt a holland VOC és angol Kelet-Indiai Társaság, az EIC mellett.

XIV. Lajos uralkodása alatt Vauban és Arnauld hadmérnökök modern kikötők építésével járultak hozzá a külkereskedelem fejlesztéséhez és arzenálok létesítésével a flotta kapacitásának növeléséhez.

Ki kell emelni Brest, Toulon, Rochefort kikötőit és a II. Károly angol királytól 1662-ben megvásárolt flandriai kikötő, Dunkirk (franciásan Dunkerque) hadikikötővé alakítását, amit azonban a hollandok követelésére az 1713-ban aláírt Utrechti békeszerződés értelmében le kellett rombolnia Franciaországnak.

### **Flottafejlesztés**

Toulonban új arzenált létesítettek és az 1680-as évek végére 550 egységből álló flotta volt Franciaországban. A mediterrán flotta mellett az atlanti flotta sorhajókból állt, amiben I. és II. osztályú, 3 és 2 ütegfedélzetes, 50-100 ágyút hordozó hajók voltak.

1692-ben a Tengeri Hatalmak egyesített angol-holland flottájától a normandiai Barfleur-foknál súlyos veszteséget szenvedtek el, ezután a francia flotta áttért a portyázó hadviselésre, azaz az angol és holland kereskedelmi és szállítóhajókat fosztogatták.

### **Infrastruktúra fejlesztése**

Colbert Sully hercegének törekvéseit folytatta és Dél-Franciaországban kövezett utakat építettek, ezek Párizst Bordeaux-val és Lyonnal kötötték össze.

A legjelentősebb építkezés a Languedoc-csatorna felépítése volt, a 241 km-es, a Garonne és Rhône folyókat összekötő csatorna 1686-tól a világörökség része lett. („Canal du Midi” a neve jelenleg).

1681-ben nyitották meg, Pierre-Paul Riquet hadmérnök és sóadóbérlő tervezte és a 17 millió livre építési költség 20%-át is ő állta. A csatorna lehetővé tette a földközi-tengeri és az atlanti-óceáni áruforgalom összekapcsolódását a Gibraltáron való átkelés nélkül, ami biztonsági szempontból is előnyös volt (tekintettel a Spanyolországgal vívott háborúk és a kalóztámadások miatt), továbbá a szállítási költségek csökkentését eredményezte.

### **Megjegyzés**

Tisztelt levelezős hallgatók! Az anyagot két kollokviumi tételre osztom, a választóvonal a „*Franciaország gazdasága és gazdaságpolitikája (1610-1715)*” fejezetcímnél van. Használják a térképet és az igazgatási rendszerre vonatkozó táblázatokat!